

DOKUMENTUM

DR. IGNÁCZ ISTVÁN (1933-1987)

*Szolnok megye főorvosa,
unokatestvérem emlékének*

KASSÁK LAJOS 1932-ES SZOLNOKI LÁTOGATÁSÁNAK DOKUMENTUMAI

Kassák Lajos 1932. április 2-án egy szakszervezeti csoport meghívására érkezett Szolnokra, hogy ott előadást tartson és megnyisson egy fotókiállítást. Ezen események körül azonban olyan vihar keveredett, mellyel a fővárosi lapok is foglalkoztak. Ennél fontosabb az, hogy mozgásba lendültek a helyi és a központi hatalom erőszakszervezetei, s az erről fennmaradt hivatalos írások mára kordokumentumokká váltak.

Köztudomású, hogy az ellenforradalmi rendszer a szocialista eszmék terjesztését üldözendőnek tartotta. Az osztályharc mibenlétéről szóló felvilágosító előadásokat izgatásnak minősítette, s ha azok szervezkedésre felhívó kitételeket is tartalmaztak, akkor az állam- és a társadalmi rend elleni felforgató tevékenységként ítélte meg őket. Kiváltképp akkor, ha ezek a rendezvények a magyarországi társadalmi berendezkedés kizsákmányoló és osztályelnyomásra épülő jellegéről szóltak.

A szolnoki előadás és kiállítás ügyében kibontakozó rendőrségi és belügyminisztériumi tevékenység az elnyomó apparátus mechanizmusát tárja elénk. Láthatjuk azt a kíméletlenséget, amellyel valódi vagy vélt ellenségeik útját, tevékenységét számon tartották, hogy „aktába írják” s „előkotorják”, amikor „elég okot” találnak hozzá. — Lássuk ezután a porosodó és foszló aktákat.

Tekintetes Rendőrkapitányság!

Tisztelettel bejelentjük, hogy Csoportunk Szapáry utca 24. sz. a. helyiségében 1932. április 2-án, szombaton este 8 órai kezdettel Kassák Lajos író bpesti lakos *Irodalmi Problémák* címmel belépő díj nélkül, ismeretterjesztő előadást tart.

Kérjük bejelentésünk szíves tudomásulvételét és vagyunk
Szolnok, 1932. márc 29-én. mély tisztelettel

Magyarországi Magántisztviselők Szövetsége
Szolnoki Csoportja
Ifj Bencze László
elnök mb. főtitkár

Határozat: 22/61 – 1932.

Tudomásulvétel és a 72. sz. napiparancsban történt közzététel
után irattárba. Szolnok, 1932. március 31-én.

Fábry sk.
rfőtanácsos

E levél előzményéről azt tudjuk, hogy Tabák Lajos szolnoki magán-
tisztviselő kezdeményezésére történt Kassák Lajos meghívása, s nem
is az előadás megtartása céljából elsősorban, hanem a Kassák Munka-
körében tevékenykedő szociofotó-csoport kiállításának megnyitására.
A kiállítás előkészítése időben megtörténhetett, amit a tartalmas
prospektus bizonyít.

Magyarországi Magántisztviselők Szövetsége
Szolnoki Csoportja
és a K. A. O. Sz. helyi csoportja
FOTOKIÁLLÍTÁSA

A kiállítás résztvevői: Bass Tibor (A)

Bergmann Teréz (B)

Bodon Sándor (C)

Április 3-án, 4-én.

Frühof Sándor (D)

A kiállítás d. e. 10-től

Haár Ferenc (E)

1 óráig, d. u. 3-tól 7

Lengyel Lajos (F)

óráig tekinthető meg.

Vajda János (G)

Tabák Lajos (H)

E prospektus ára 20 fillér

*

Korunk egyik legjelentősebb kultúralakító eszköze a fotog-
rafáló gép. A fotografáló gép feltalálásával az akusztikai
korszakból átléptünk az optikai korszakba. A mai ember

kíváncsisága a szemében összpontosul s tapasztalati úton a szemén át fogalmazza meg véleményét.

A fotografáló gép ma a szórakozó, utazó és dolgozó embernek egyaránt a nélkülözhetetlen kalauza és harcostársa.

A kiállítók fotói tehát nemcsak érdekes technikai és stílus-kísérletek, hanem az új munkásgeneráció kultúrnívójának kritikai dokumentumai is. Autodidakták, akik nem mesterségbeli rutinukkal, hanem látásuk kulturáltságával állítják meg képeik szemléelőit. Primitív technikai eszközökkel dolgoznak, és mégis egyazon időben mernek kísérletezők s tudnak mértéktartók lenni. Egyelőre ez a legnagyobb erényük, s ez különbözteti meg munkáikat a polgári amatőrök gicsseitől, csakúgy, mint a professzionista mesterek konzervatív esztétizmusától. Nem nyomja agyon őket a múlt, s vakon nem dobják félre az eddig elért eredményeket. Olyan tárgyilagosak önmaguk iránt, mint amilyen tisztaságra és tárgyilagosságra törekszenek fotóikban, néha egészen a könyörtelenségig, de sohasem idegen célok érdekében, a tényszerűség rovására. Ezek az emberek — maguk erejéből beérkeztek a m á b a. Van életideáljuk, ismerik a társadalom szerkezeti törvényeit, fölfogják a technikai kultúra jelentőségét, s eredményeit a jövő vonalában alkalmazni és hasznosítani tudják. Nem a fotografálás szórakozásáért fotografálnak. Nem elégszenek meg a képi szép elérésével, tudják, hogy a tárgyilagos fotó egyrészt a jelen feltárásának, másrészt a jövő történetírásának nagy jelentőségű kultúreszköze. Tudatosan, egy bizonyos szemszögből, a haladás nézőpontjából állítják be gépüket, fölvételeiken át a dolgok lényegéhez akarnak közel-férkőzni, s a valóságot akarják föltárni társaik előtt. Ezért, amit mondanak, új, s ahogyan mondják, megnyerő és bizalomkeltő.

Ezeknek a fiatal amatőröknek fotókiállítása, ezen a területen első és egyben föltétlenül értéket jelentő manifesztációja nálunk a haladó szellemű fiatalság kultúrtevékenységének. Politikai és gazdasági harcai mellett ez az ifjúság már a kultúrterületeken is bizonyítani tudja alakító erejét, anélkül

hogy külső segítséget vagy a polgári szakemberek vállveregető biztatását kérné segítségül. Képeiket magas kultúrájú látás hívta életre, tisztaságuk, tárgyilagosságuk és konstruktív egységük pedig kihívja és elbírja a legigényesebb kritikát.

A szociofotó-kiállítás anyaga Pozsonyból érkezett Szolnokra, amiről egy — szintén 1932 márciusának végéről keltezett — konzuli levél, illetve jelentés tanúskodik, melynek nyomán a külügyminiszter az alábbi levelet írta minisztertársainak.

Magyar Királyi Külügyminisztérium Szigorúan bizalmas!
3806/Pol. 1932. Tárty- Szociofotó kiállítás
Pozsonyban.

Nms M. Kir. Belügyminiszter Úrnak,
(Dr Boór min. tanácsos Úr kezeihez)

... a pozsonyi m. kir. konzulátus jelentése szerint a budapesti „Munka” című szocialista irányú lap, amely Kassák Lajos vezetése alatt áll, folyó évi március hó 27–30-ig ingyenes szociofotókiállítást rendezett Pozsonyban.

A kiállításra Gró Lajos fényképész érkezett oda, aki az ottani „Sarló” közreműködésével szervezte és propagálta.

A képek a magyarországi nyomort szemléltették, mégpedig meglehetősen tendenciával, mivel az egyik asztalon pl. nyomorgó munkások képei mellé helyeztek a Szt. István körmenetről készült felvételeket.

A kiállítás anyaga a konzulátus értesülése szerint onnan egyenesen Szolnokra szállított.

A beérkezett információkból megállapítható Peéry (Limbacher) Rezső júniusban, Dukazólyomi pedig pünkösdkor készül Budapestre, hogy a szociofotó-kiállítás rendezőivel még szorosabb kapcsolatokat teremtsenek.

Megkapja a M. Kir. Miniszterelnök Úr, a M. Kir. Belügyminiszter Úr, és a M. Kir. Honvédelmi Miniszter Katonai Főcsoport Főnöke.

A miniszter rendeletéből:
Apor követségi tanácsos

A bizalmas tájékoztatás a belügyminisztériumi bürokrácia útjain elindulva eljutott a Budapesti Rendőrfőkapitányságra, valamint Szolnokra is. A Belügyminisztérium az alábbi rövid kiegészítéssel továbbította a konzuli jelentést:

4871/1932. VII. res.

I. Hetényi J. fkh.

II. M. Kir. Állr. Kap. Vez. Szolnok.

A pozsonyi konzulátus jelenti: Erről tudomásulvétel, bizalmas puhatolózás és jelentés végett értesíteni. Bpest, 1932. V. 10.

A Magyar Királyi Államrendőrség Szolnoki Kapitánysága Vezetőjének ekkor már volt mit jelentenie a szociofotó-kiállításról. Rendelkezésre állottak detektívjeinek a jelentései. Az első az irodalmi előadásról szólt.

M. kir. rendőrség szolnoki kapitánysága

Szám: 22/61-1932. köz.

Nagyságos vezető Rendőrfőtanácsos Úr!

A fenti számú rendeletre megjelentem a Magyarországi Magántisztviselők szolnoki csoportjának f. hó. 2-án 20 óraker tartott irodalmi előadásán. Az előadást Kassák Lajos bpesti (Lehel u. 6. sz. a.) lakos tartotta meg irodalmi problémák címmel. A gyűlésen kb. 80–100 ember vett részt, nők és férfiak vegyesen. Foglalkozási ágat tekintve, közöttük magántisztviselők, kereskedelmi alkalmazottak, kevés munkás, köztük Vidor Győző ker. isk. tanár.

Ifj. Bencze László titkár 1/2 9 óraker nyitotta meg a gyűlést, üdvözölte az egybegyülteket, örömét fejezte ki Kassák Lajos lejövele felett, aki a mai szocializmus harcos egyénisége. Mint mondotta, Kassákot minden oldalról támadják, mert őszinte és nem udvarol senkinek. A támadásokból azonban tehetsége lévén mindig győztesen kerül ki. Ezután felkérte Kassákot az előadás megtartására.

Kassák előadását azzal kezdte, hogy büszke arra, hogy támadják, mert a proliknak a hibáit éppúgy ismeri, mint a

burzsoáziát, és azokat is támadja, mert csak ezek megismerésével és leküzdésével tudják felépíteni a jövőt. Nem elég a munka, tanulni és tanítani kell. Éppúgy, mint a burzsoáziánál, korán kell elkezdni a tanulást, alaposan sokfélétt, mert csak így lehet eredménnyel lefolytatni a harcot. Az iskola nagyon fontos, mert megalapozza a rendszert. Éppen ezért hibás a mai rendszer, mert az iskola a burzsoázia eszméit tanítja a gyermekeknek, és a proletárok csak 18–20 éves korukban kezdenek osztálytudatot és öntudatot ismerni, amikor az iskola padjaiból kikerülnek. Az osztálytudatot és öntudatot bele kell nevelni az ifjúságba, nagy harcra készülnek. A harc frontja három részre oszlik. Gazdasági, politikai és kultúrharcra. Tévedés azt hinni, hogy a kultúrharc nem lényeges, mert csak a mindent felölelő tudás alapján lehet lefolytatni a politikai és gazdasági harcot. A szellem a harc örök valóságának fő mozgatója. Alátámaszt, mert ha nem tudjuk mit akarunk, nem is érhetjük el a célunkat. A kulturális harc fő állomásai a következők: a sajtó, könyv, tudományos előadások, szemináriumok, munkásfotó és kultúrelőadások.

1. A sajtó. A sajtónál fontos a jó hírszolgálat. Itt Kassák megállapítja, hogy a Népszava az ő véleménye szerint szürke, nem érdekes, de nem tehet róla, mert szegény. Azonkívül nagy baja a Szocializmusnak, hogy nincs meg a nemzetközi hírszolgálata s ezért a Népszava sem tudja az összes munkásokat érdeklő híreivel változatosabbá tenni a hírszolgálatot. A Népszavánál jelenleg Barabás Gyula és Kissnek a riportjai jelentenek értéket.

Amíg a napilap a közvetlen hírszolgálatot látja el, addig a folyóirat az eszméknek megvitatására szolgál. Magyarországon csak egy folyóirat van a munkásság szolgálatában: a Szocializmus. — Ez is szürke, mert a munkásfront szétesett, elfáradt. Ezenkívül kicsi a munkások kultúrája, tehát a lap sem lehet nivós. A könyvek kérdése nehéz feladat. Szükség van könyvekre, mert nem minden a munka és az egyszerű igények kielégítése. Szükség van arra, hogy a szel-

lem is foglalkozzék, ezeknek a foglalkoztatására szolgálnak a könyvek. Sajnos – mondja Kassák –, a Népszava ill. a Világosság kiadóhivatala nem felel meg hivatásának, nincsenek proletár könyvek. Ráadásul a Népszava gyakran megfélemlézik hivatásáról és üzleti szellemű könyveket ad ki, amelyekből nagy hasznot remél. Adnak olcsó sorozatú könyveket is, de nem aktuálisakat. Szocialista könyveket kellene írni, olyanokat, amik most dokumentumul szolgálnának, leírnák a munkásság helyzetét, aztán agitációt fejtenének ki, állandóan ébren tartanak a munkásság érdeklődését a problémák iránt, de ne legyenek fárasztóak, hanem több oldalról világítván meg az eszmét, tanítanak a munkásokat.

A tudományos előadások szükségesek, de csak akkor, ha szocialista szempontból világítják meg a témákat.

Szemináriumok is fontosak, mert csak így lehet felbonítani a témát, a részleteket ismertetve, világítani meg azt. A szemináriumokban nagyon vigyázni kell arra, hogy ne iskolaszerűen folyjanak le, ne egy ember adjon elő, hanem mindenki hozzászólhasson a dologhoz, mert biztosra veszi, hogy minden munkásnak megvan az ötlete, ami a harcot előbbre viszi.

A burzsoázia elleni harcnak leghatékonyabb eszköze a munkásfotó. Ma még gyerekcipőben jár, de már jelentős eredményei vannak. A fotó nagyon fontos, mert megőrökíti a mindennapi valóságot, és kultúrálja a látást. Megtanít látni. Feltétlenül szükséges, hogy a fotográfus szocialista látást fotografáljon, a képpel történelmet ír, melyet soha letagadni nem lehet, mert ha pl. a fotográfus megőrökíti azt a jelenetet, amikor 200 éhes, rogyos tüntetőt 400 rendőr szétver – ezt soha letagadni nem lehet. Vagy ha lefotografálja, mikor a patak partján a fűzfa alatt egy féllábú rokkant munkás rongyosan, zuhogó esőben az elsietők segítségét kéri, de senki sem segít rajta, hogy eljuthasson onnan, mindennél nagyobb dokumentumot szolgáltat a proletárok sorsának. Legjobb harci eszköz a munkásfotó.

A kultúresték szükségesek, mert szükség van az elvonatkozó órákra. Művészetekre, szellemi üdülésre, de ezek ne a burzsoázia lecsúszott kabarédarabjai legyenek, amelyek tulajdonképpen vágyódást fejeznek ki a burzsoázia élete felé, hanem munkásdarabokat adjanak, melyek szocialista eszméket hirdetnek. Kis jeleneteket írjanak, friss, ható erővel. Szatírákat, melyek kigúnyolják a burzsoáziát és a mai rendszert. A gúny öl. Napi problémákat adjanak elő, amelyek irányt mutatnak a szocializmus nagy harcai felé.

Ezután egyéni véleményét mondta el Kassák a mai magyar irodalomról. Nézete szerint szomorú a helyzet, mert az irodalomban romantikus hazugság uralkodik. Ma több az Arany-utód, mint az Ady-utód. Bár Ady nem szocialista író, de izgékonyságával, elégedetlenségével munkái beállíthatók a szocialista mozgalomba. Meg kell születnie a munkásköltőknek, akiket eltölt a nagy eszme, és azért dolgoznak. Az eszmék, az elvek egy fix pontot jelentenek a költő életében mert e nélkül nem marad az existencia sem. Mutatja Szabó Dezső esete, aki eszme nélkül, nagy tehetsége dacára elmerült az ismeretlenségben.

Végeredményben megállapítja, hogy az élet valóságának megismerésére vezet a szocializmus, azt kell tanítani. (. . .) Szolnok, 1932. április hó 3-án.

Dr. Emperger Lajos s. k.
m. kir. rendőrfogalmazó

Dr. Vajda Gyula
detektív

E jelentés megírása előtt — vagy 2-án este, illetve éjszaka, vagy 3-án reggel — a detektív szóban tájékoztatta főnökeit a tapasztalatairól, aminek nyomán a fotókiállítás iránt is megnőtt az érdeklődésük. A város rendőrkapitánya — mint kiderül — szóbeli utasítást adott a képek ellenőrzésére.

J e l e n t é s

a m. kir. rendőrség szolnoki kapitányságának detektívcsoportja

Tárgy: A Magántisztviselők szolnoki csoportjának egyesületi helyiségében rendezett munkásfotó-kiállítás

Fábry Zoltán főtanácsos úrtól nyert szóbeli utasítás alapján mai napon megjelentem d.e. 10 óra 30 perckor az említett egyesület szolnoki Szapáry utca 24. sz. a. egyesületi helyiségében.

Ott megjelenve az ott kifüggesztett képek megtekintése után megállapítottam, hogy a kiállítás külső elrendezése és csoportosítása, a képeket kísérő feliratok, a kifüggesztett fényképfelvételek kizárólag azt a célt szolgálják, hogy a kiállítást megtekintőben az elégedetlenséget felébresszék, bennük a jelenlegi állami és társadalmi rend elleni gyűlöletet felkeltsék.

A képek ily beállítása mellett művészi értékkel nem bírnak, hanem a munkásosztály egyes tagjainak nyomorát mutatják – tendenciosus és külső tekintetre is láthatóan olyan beállításban, mely alkalmas egymagában arra, hogy a képek megtekintőiben érzelmi felháborodást teremtsen a fennálló állami és társadalmi rend ellen és ezáltal bennük ellenszenvet és gyűlöletet felkeltve a fennálló állami és társadalmi rend ellen izgasson.

Tekintettel arra, hogy a kiállítás külső elrendezésének, a képeket kísérő feliratoknak és kifüggesztett fényképfelvételeknek helyszíni megszemlélése, a helyszínnel megörökítése a büntető cselekmény megállapítása szempontjából perdöntő jelentőségű – a jelenlegi állapot a vizsgálóbíró megérkeztéig pedig fenntartható –, javaslom a bírói szemle elrendelését és megtartását.

Addig is a talált állapotot változatlanul fenn fogom tartani.

Szolnok, 1932. ápr. 3-án.

Dr. Vajda s. k.

A kért vizsgálóbírói szemle – feltehetőleg előzetes szóbeli felkérésre – meg is történt. Ez írásba rögzített dokumentuma:

M. kir. rendőrség szolnoki kapitánysága

22/61-1932. gyűjt. sz.

Vizsgáló bíró úrnak

Szolnok

Tekintettel arra, hogy a jelentésben tárgyalt és a bűnvádi ügyre fontos ténykörülmények megállapítására személyes megfigyelés szükséges, azzal az indítvánnyal teszem át, méltóztassék a képkiallítás színhelyén bírói szemlét tartani, s annak megtörténte után az izgató tendenciát magábfoglaló feliratok és képek lefoglalását elrendelni.

Szolnok, 1932. ápr. 3.

Fábry s. k.

a rkapitányság vezetője

A „szemle” s vele a kiállítás megnyitására megjelent Kassák Lajos és Lengyel Lajos letartóztatása, valamint a kiállítás megnyitás előtti lezárása — Kassák Lajos és a többi emlékező elmondása szerint — a kiállításra összegyűlt közönség előtt, a rendőrkapitány személyes közreműködésével történt meg. Ő adta át a két „gyanúsítottat” a detektívcsoporthoz, hogy a kihallgatást lebonyolítsák.

M. kir. rendőrség szolnoki kapitányságának detektív csoportja

Szám: 1263/1932. bű.

Gyanúsított: Kassák Lajos és társa.

Bűncselekmény: Átv. 5. §., és 9. §.

J e l e n t é s

Szolnok, 1932. évi április hó 4-én.

Az eljárás alapja:

A szolnoki rendőrkapitányság vezetőjének és a szolnoki kir. törvényszék bírójának (vizsgáló) szóbeli utasítása.

G y a n ú s í t o t t:

Kassák Lajos ... bűnösnek magam nem érzem. 1932. év elején Bpsten a Személynök uccában levő „Athelie”-féle művésziskolában ugyanezekkel a képekkel, ugyanezekkel a feliratokkal és ugyanilyen elrendezéssel munkásfotó-kiállítást rendeztek Bass Tibor, Fröhof Sándor és Haár Ferenc . . .

A nálam talált és 1–6 oldalszámokkal ellátott „Mi Marxista szocialisták” kezdetű feljegyzések saját kezemtől származnak, és ennek alapján mondtam el ismertetőmet . . . szerintem Bpsten többet lehet beszélni, és a *megvilágítás lehetősége nagyobb, mint itt vidéken*.

A dr. Emperger rfogalmazó által tett jelentés felolvasása után kijelentem, hogy az abban foglaltak a valóságnak megfelelnek, az abban foglaltakat tényleg elmondottam . . . „Kiss” nevet nem említettem.

Ez a képkiállítási anyag először Bpsten, majd később a wieni „Természetbarátoknál”, azután Pozsonyban valami művészcsoporthoz és most itt Szolnokon lett kiállítva . . . *Lengyel Lajos* . . . Én a Kassák Lajos szerkesztette Munka c. lapnak vagyok a felelős kiadója. Kassák, én és Gró Lajos elhatároztuk, hogy egy munkásfotó-múzeumot létesítünk, és a képeket kiállítjuk.

Ezen képek Tabák Lajos öt képének kivételével először Bpsten kb. két hónappal ezelőtt (felirat nélkül, Athelié) lettek kiállítva . . .

A wieni „Naturfreud” egyesülete kérte levélben propaganda célra, Bass Tibor vitte ki március havában, felirati táblákkal. A nálam talált: „Elend – Die Arbeit – Kompositionen” szövegű táblákat készítettem . . . Pozsonyba személyes ismerősöm, Stroh Frigyes pozsonyi lakos útján én magam vittem ki . . . a felirati táblákat is. A nálam talált . . . „Budapest munkásfényképezői” c. röpcédulát a pozsonyi szociófotó társulat csináltatta és . . . forgalmazta. (1932. márc. 25-én volt ott!)

Szolnokon . . . a képeket kísérő „Nyomor, Munkakompozíció” c. feliratokat én készítettem (a többi Kassák és Gró).

T a n ú k :

Lázár Sándor (a MOSz mindenese) . . .

Rusznák Sándor (hírlapíró, az állomáson Bencze és Szabó Sándorral várta Kassákot . . . aki este . . . erős agitációs

beszédet mondott a szocializmus mellett és helytelenítette a polgári társadalom berendezését . . .)

Tabák Lajos (1904. Kecskemét, könyvelő) Én amatőr fényképész vagyok. Képeim a következők: Portrait. (Öreg paraszt munkás)

Falábú koldus ülőhelyzetben

Falábú koldus ülő helyzetben majszol valamit

Modern csendélet (Egy rongyokba csavart paraszt munkásláb, mellette vasvilla)

Hordókat gurító munkás

Feliratai: 1. Munkásfotó az új történelemírás eszköze

2–3. Munkásfotóval mai helyzetünket és harcaink jelentőségét dokumentáljuk (Lengyel csinálta)

ifj. Bencze László (Szolnok, 1894. ügyvéd) az egyesület választmányára hívta meg Kassákot. Ő (Kassák) ajánlotta a fotókiállítást. . . . előadása egy erős szocialista beszéde volt, amilyent csak szocialistától lehet hallani, és nem kizárólag irodalmi előadás . . .

Tabák Endre (1908. Kecskemét, m. tv.) Kassák nem irodalmi előadást tartott, hanem szocialista agitációs beszédet mondott . . .

Vidor Győző (1905. Szolnok, rk. ker. isk. tanár) . . . Mint a Szolnoki Újság kiküldött mtársa . . . ez nem irodalmi előadás volt, hanem egy erős agitációs beszéd a radikális szocializmus érdekében és a mai állami és társadalmi rend ellen . . . alkalmas volt, hogy az általa képviselt radikális szocializmus számára újabb híveket szerezzen . . . — a fotókiállításon elhelyezett képek és az ezeket kísérő feliratok alkalmasak arra, hogy mai állami és társadalmi rend elleni gyűlöletre izgassanak. A képek egymagukban — mint képek — igen jók.

B ű n j e l e k

1. „Mi Marxista szocialisták” kezd. feljegyzés Kassáktól
2. A fotókiállítás prospektusa
3. „T. Olvasó” kezd. előfizetési felhívás

4. „Budapest munkásfényképezői” c. röpirat
5. Tabák Lajos fényképeinek lemezei: 4 db.
6. A helyszínről készített 3 db felvétel.

M e g j e g y z é s

Kassák irodalmi előadás helyett egy marxista szocialista rend létesítésére irányuló agitációs beszédet tartott. Ugyanezt a célt szolgálta a fotókiállítás is.

A külföldi kiállítással pedig a magyar nemzet vezetőit, illetőleg vezető szerveit népjóléti hivatásuknak gyakorlására és magatartásukra nézve kedvezőtlen beállításban tüntették fel, és e szerveket ily módon pellengérré állították. A kiállítás alkalmas arra, hogy érzelmi felháborodást teremtsen a fennálló társadalmi rend ellen és a jelenlegi polgári társadalom ellen gyűlöletet ébresszen.

Kassák Lajost és Lengyel Lajost 1932. április 3-án d.u. 19 órakor őrizetbe vettem.

Vörös s. k.
det. csop. vez.

Dr. Vajda s. k.
detektív

Ezek szerint egy egész napi tortúrát jelentett Kassák és Lengyel számára a detektívekkel történő eszmecsere, illetve a jegyzőkönyv megszövegezése a detektívek által. Kassák Lajos tehát megismerkedett a detektív feljegyzésével, amit előadásáról készített, s jóváhagyta az abban leírtakat. Számunkra az egyeztetést lehetővé teszi a bűnjelként lefoglalt előadásvázlat megismerése.

(Kassák Lajos előadásvázlata)

Mi marxista szocialisták meg vagyunk arról győződve, hogy társadalmi ismereteink alapján nyers szervezett erőnkkel és egészséges kultúréhségünkkel hivatottak [vagyunk] a mai társadalmi rend megdöntésére — és egy új rend megalkotására.

Mireánk nemcsak az jellemző, hogy mint bérmunkások egész életünkön robotolunk azért, hogy betevő falatunkat megszerezzük, ennél százszorozottan jellemző ránk, hogy minden elnyomottságunk, kihasználtságunk ellenére is ma-

rad még erőnk önmagunk művelésére, harcaink elmélyítésére és egy szebb jövő előkészítő munkálatainak az elvégzésére.

Ennek a napi robotunkon túlmenő munkatöbbletnek az elvégzése a társadalmi változások előkészítése és önmagunk előkészítése ezekre a változásokra, ezek bizonyítják a szocialista munkásmozgalom szükségességét – s a marxizmus tudományos elgondolásait.

Mi termelő emberek jogosultaknak tartjuk magunkat arra, hogy bennünket a társadalom keretei között ne csak mint robotoló gépeket, hanem mint a termelő javakból egyenlően részesedni akaró embereket számba vegyenek – s ennek az elvnek a felszólítása ma már nem kérés, hanem követelés nálunk –, s ennek a követelésnek a megvalósításáért szakadatlan harcot, ma már tudatos osztályharcot folytatunk.

A tudatos szón itt különös hangsúly van, mert a modern munkásmozgalom ma már nemcsak vállalja a felülről reakényszerített védelmi harcot, hanem egyre meggondoltabban, egyre áttértettebben kiélezni iparkodik a fennálló osztályellentéteket és saját osztályának a megszervezésével gyorsítja a harc tempóját – s a védelmezés szokásától a támadás szokásába lendíti át.

Marx azt mondja: „az emberiség története az osztályharcok története.” És azt mondja, a munkásosztály győzelme után, a magántulajdon rendszerén nyugvó társadalmi-berendezkedés után az osztályharcok helyébe az emberiség kultúrfejlődésének a korszaka fog elkövetkezni. – Ezt az állapotot, a fejlődésnek ezt az új alapját azonban csakis kemény, szívós harcok árán lehet elérni. – Harcolnunk kell tehát kitartóan és tudatosan. – De ahhoz, hogy a harcunk tudatos lehessen, tanulnunk és tanítanunk kell. – Ahhoz, hogy a harcunk jelentőségét felérthessük, azt a területet, amin a harc folyik és azokat a módszereket, amikkel ezt a harcot meg kell harcolnunk.

A munkásmozgalomban általában három frontot különböztetünk meg: Ez a három front – egy front végeredményé-

ben. 1. Gazdasági. 2. Politikai. 3. Kultúrfront. — Maradjunk a kultúrfrontnál. — Mi ennek a jelentősége s miért szükséges? (a polgári kultúrával szemben). Eszközeink: 1. Sajtó (lapok, napi, folyóiratok stb.), könyvek. — 2. Tudományos előadások. — 3. Szemináriumok. — 4. Munkásfotó. — 5. Kultúrelőadások.

Maradjunk a sajtónál, könyveknél, fotóknál és kultúrelőadásoknál.

Sajtó: 1. szocialista hírszolgálat, mozgalmi szervező munka. 2. ideológiai fejtegetések taktikai és stratégiai kérdések megvitatása stb. — Könyvek: 1. Közvetlen agitáció, szocialista művészet. 2. dokumentális irodalom, aktuális, ami a könyvet olvastatja, olcsóság, gondos kiállítás. — Nem Aldanov, Dreiser *Amerikai Tragédiája* (Drága és rossz). — Nem: Turgenyev, Tolsztoj, 80 fillérért. — *Fotók*. A látás kulturálása, jelenségek feltárása, történelmi dokumentumok. — Mozgalmi és osztálymúzeum. — Kultúresték, milyenek máma, milyeneknek kellene lenniük. A Munkakör ezért harcol. — (Munkásleveleket írjanak).

A mai magyar irodalom fizetett félhangulatok, cloroformizál. — Jók: Zilahi, Surányi, Herczeg, Szabó Dezső. — Gorkij. — Szolnok, 1932. ápr. 5. A rendőrség hitelesítése.

A második bűnjelet, a fotókiállítás prospektusát már bemutattuk. A harmadik a következő volt:

T. Olvasó!

A „Munka” most lép fennállásának negyedik évébe. Aki a magyarországi viszonyokat ismeri, tudja, mit jelent egy független, szókimondó szocialista orgánumnak éveken át való fennmaradása. Ha méltányolni akarja, ha megbecsülni tudja azt a tevékenységet, amit a „Munka” szerkesztői és kiadói elvégeztek, akkor ennek azzal adja legszebb tanújelét, ha előfizetését meghosszabbítja, vagy ha még nem volt előfizető, előfizet a „Munká”-ra. Egyúttal szerezzen barátokat is lapunknak.

A „Munka” tanulni vágyó és harcoló szocialista fiatalság lapja. Ha szocialista vagy, támogasd harcaiban a szocialista ifjúságot.

A „Munka” szerkesztősége

A pozsonyi kiállítás közönségéhez szóló „röpirat” három nyelven készült el. A szolnoki nyomozók írása szerint a magyar mellett „tót és német nyelven” olvasható.

Budapest munkásfényképezői jöttek el hozzánk, hogy bemutassák a magyar főváros nehéz munkáséletét. — Gró Lajos budapesti munkásfényképész csoportjának képanyagából a szociofotó-társulat kiállítást rendez a pozsonyi művészegyesület helyiségében. (Káptalan utca 13/a.) A kiállítás a munkásfényképezés nagy kortörténeti dokumentuma.

A kiállítás március 27-én, vasárnap délelőtt 11 órakor nyílik meg, és március 30-ig marad nyitva. — Megtekinthető 10–13 és 15–20 óra között. A belépés díjtalan.

A 6. számú bűnjel, a kiállítás képeiről készített fényképfelvétel egyedülálló. Az ellenforradalmi korszak azon peranyagaiban, melyek irodalmi vagy művészeti alkotások miatt indított ügyekről szólnak, a kutatók — tudtommal — nem találtak fényképmásolatokat: a nyomozók ugyanis az eredeti műveket mellékelték a vádemelési javaslatához.

A letartóztatottak további sorsáról a megtalált rendőrségi akták nem szólnak. A Szolnoki Újság 1932. április 7-i számában — *Kassák előadása és a fotókiállítás* címmel — megjelent cikkből tudjuk meg, hogy a két letartóztatottat „kihallgatásuk után kedden mindkettőjüket szabadon bocsátották, de az eljárás tovább folyik ellenük a budapesti kir. ügyészségen.” A bűnvádi eljárás kezdeményezéséről a szolnoki kapitányság a belügyminisztert tájékoztatta.

M. Kir. rendőrség szolnoki kapitánysága
66/1932. biz. szám.

Tárgy: Szociofotó-kiállítás

Rend. száma: 4.871/1932. VII. res.

Csat.: 9 drb mell.

Nms Belügyminiszter Úr!

... mint az előadás, mint a fotókiállítás anyaga ... az 1921.

III. tc. 5-§-ában körülírt tényálladékát látszottak kimeríteni . . . bűnvádi eljárást tettem folyamatba . . . ápr. 5-én a szolnoki kir. ügyészséghez tettem át, s egyben a bpesti főkaptság politikai ügyosztályához a nyomozati iratok másolatának áttétele mellett jelentésemet megtettem.

. . . a MOSz szolnoki csoportja működésének felfüggesztése iránt, alapszabályellenes és államellenes működése miatt Jásznagykun – Szolnok vármegye alispánjához javaslatot tettem.

Szolnok, 1932. május 21-én.

Fábry Zoltán
rfőtanácsos rkap. vez.

Az iratokból nem derül ki, hogy a Szolnokon elkövetett „büntett” ügyében miért a budapesti ügyészség lett illetékes a vád megfogalmazására, illetve az ügy további bonyolítására. Az ügyészség előtt az iratok a királyi rendőrkapitánysághoz kerültek, amiről a belügyminiszternek tettek jelentést.

Magy. Kir. Rendőrség politikai rendészeti osztálya, Budapest 5226/1932. pol. res.

Tárgy: Kassák Lajos és társainak izgatása Szolnokon

Nagyméltóságú M. Kir. Belügyminiszter Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy Kassák Lajos radikális szociáldemokrata író, valamint Lengyel Lajos nyomdász, budapesti lakosok f. hó 2-án és 3-án Szolnokon, a „Magyarországi Magántisztviselők Szövetsége” helyiségében „Irodalmi Problémák” címen felolvasást, illetve fotókiállítást tartottak.

Az előadást a szolnoki rendőrkapitányság engedélyezte. Kassák Lajos előadása azonban . . . a legféltelenebb izgatást tartalmazta . . .

Ugyancsak alkalmasnak bizonyult az alsóbb néposztály hangulatának az ingerlésére, valamint a kormány munkásvédelmi és népjóléti működésének a kipellengérezésére az a fotókiállítás, amelyet Lengyel Lajos rendezett.

A szolnoki rendőrhatóság . . . az 1921. III. tc. 5. és 9. §-ba ütköző cselekmény miatt a bűnvádi eljárást megindította . . . Ezenfelül a feljegyzések rávilágítanak a magyarországi vidéki összeköttetéseikre is, aminek felderítése iránt egyidejűleg intézkedtem.

Tisztelettel jelentem végül, hogy Kassák Lajos a bolsevik eszméket vallók táborába tartozik.

Budapest, 1932. április 6-án.

főkapitányhelyettes

A Szolnok és Budapest, a városi kapitányság és a belügyminisztérium közötti e gyors kapcsolatfelvétel a kommunista izgatás ügyében az 1931. szeptember 19-e óta életben levő statáriummal magyarázható, valamint az osztályfronton folyó éles küzdelemmel. 1932. február 18-án a csendőrök sortüzet adtak az adóvégrehajtások ellen tiltakozó parasztokra, márciusban sztrájkok és országos méretű tüntetések zajlottak le. A hatalom válasza pedig a terror lett: július 29-én kivégeztette Sallai Imrét és Fürst Sándort, hogy a tömegeket elretentse a harctól.

Kassák ügyében július 11-én született döntés arról, hogy nem bűnügyként kezelik szolnoki tevékenységüket.

Pol. rend. oszt.

207/1.1933. pol. rend. res.

Tárgy:Kassák Lajos és tsa által
rendezett szociofotó-kiállítás
4871/1932. VII. res. rend. BM.

Nms BM Úr!

Jelentik . . . a bp. kir. ügyészség a nyomozást 1932. július 11-én 6931/fü. sz. a. megszüntette és kihágási eljárás megindítása céljából az iratokat az illetékes rendőri hatósághoz áttette.

Az iratok egy része a kir. ügyészség irattárában IV. 3/161 – 1932. sz. a fekszenek el . . . másik része 37797/1932. kü. a. a szolnoki rkapitányságra küldetett el.

Budapest, 1933. március 16-án.

[aláírás]

Az „illetékes rendőri hatóság” iratait nem ismerjük. Lengyel Lajos mondta emlékezésében, hogy Szolnokról hazatérve, „fél évig Nagymező utcai lakásunkon rendszeresen megjelent egy detektív — minden bejelentés nélkül —, és leült velünk »baráti« beszélgetésre. Sőt, az utcán is észrevettem, hogy követnek.”

A politikai nyomozó testület sem vette le róluk a szemét: elvégezte a gyanúsítottak és a környezetükben levők priorálását, hogy múltjukról ismereteket kapjanak.

*A főkapitányság politikai nyomozó főcsoportjának nyilván-
tartása 1933. december 27-én.*

3728/1933. BM VIII/a osztály

Peéry (Limbacher) Rezső: bölcsésztan hallgató. 1910 v. 1911. evangélikus, nőtlen.

Pozsonyi diákvezér. A „Sarló” című progresszív diákegyesületnek egyik legaktívabb tagja. Az elmúlt évben Párisban volt azon célból állítólag, hogy ott kommunista agitációs kurzust végezzen. Határátlépése figyelemmel kísérendő és arról jelentés teendő. — Boor s. k. min. tanácsos

1178–1931. pol. res. Kézrekerülése esetén megfigyelendő.

2615/1931. pol. res. Pozsonyban 1931. IX. 24. kezdődött Sarlós kongresszuson részt vett, s a szociofotó csoport nevében beszámolót tartott. A szocialista írók és művészek vitagyűlésén elnökölt. A csehszlovák magyar kisebbség irodalmi életéről előadást tartott. A fiatal írók estéjén [!] elnökölt. A harcos proletár kultúra címen előadást tartott, gyűlést rendezett.

Tabák Lajos — 1931. VII. 18–26 között Wienben megtartott nemzetközi munkás Olimpiáson részt vett. — Bp. 1933. XII. 23.

Kassák Lajos — A bécsi magyar kommunista párt tagja. A bécsi ifjúsági munkásmozgalomban részt vett, előadásokat tartott. A Vági-féle kommunista mozgalomban szerepel.

1153/1930. pol. res. A kommunista szellemben szerkesztett „Munka” című röpirat (lap) Bp. VI. Lehel u. 6. V. em. 1. ajtó alatt a Hungária Hírlap nyomda rt.-nál készül. A lap főszerkesztője Kassák Lajos. — Bp. 1933. XII. 23.

Szabó Sándor (Szandai) – a szolnoki járásbíróóság 1927. IX. 16. B 12900/1927. a könnyű testi sértés vétsége miatt 80 P fő és 20 P mellékbüntetésre ítélte. – 1933. XII. 27.

Terebessy János – a Sarló legjelentősebb tagja. Az elmúlt évben Párisban volt a kommunista agitátor kurzus elvégzése céljából. – 1178/1931. pol. res.

2615/1931. pol. res. Pozsonyban 1931. IX. 24-én kezdődött Sarló kongresszuson részt vett. „A csehszlovákiai magyar ifjómunkásság helyzete” címen előadást tartott.

1965/1931. pol. res. 1931. VII. 15 megtartott Szovjetunió Barátok Köre megalakuló gyűlésén részt vett.

A 1798/1933. pol. res. Pozsonyban a csehszlovák kommunista párt magyar szekciójának a vezetője Balogh Edgár és Terebessy János.

A kísérő levél tanúsága szerint mások nyilvántartási adatait is kérték s küldték meg, melyeket nem találtunk a periratok között.

3728/1933. VIII. res. – 1933. IV. V.

L. ru. C. K. N. M. Cs. ny és Obny (??)

Priorálás, feljegyzés felsz. végett

I.

A nyilvántartásunkban előforduló Stroh Frigyes, Lengyel Lajos, Bass Tibor, ifj. Bencze László, Limbacher (Peéry) Rezső), Kassák Lajos, Tabák Endre és Gró Lajos nyilvántartási lapjait másolatban, továbbá a pótlólag kiállított 11 drb rövid lapot mellékelem.

II.

Főkapitánysági prius értesítés mellékelve.

Budapest, 1934. január 3.

Eközben a szociofotó-kiállítást rendező szakszervezeti csoporttal szemben is megtorló intézkedésre került sor. Erről a Szolnoki Újság tájékoztatta olvasóit az 1932. június 5-i számának 5. oldalán.

Beszüntette az alispán a Magántisztviselők szolnoki csoportja működését

Június 1-én rendőri bizottság jelent meg a Magyarországi Magántisztviselők Szövetsége szolnoki csoportjának Óvodautcai helyiségében és ott Dr. Dolobács Béla rendőrfogalmazó felmutatva az alispánnak a csoport működését beosztató határozatát, a helyiséget lezárta és az egyesület vagyonát lefoglalta.

Az alispáni véghatározat a beosztatást azzal indokolja, hogy az egyesület nem szerepel a nyilvántartott egyesületek között és alapszabályszerű működési körét túllépte, amennyiben „a fennálló állami és társadalmi rend ellenes gyűlés felkeltésére alkalmas irodalmi előadást” és ugyanott fotókiállítást engedett meg.

Az egyesület vezetősége megfellebbezte az alispáni határozatot. Hivatkozik a fellebbezett arra, hogy már 1924-ben az akkori polgármester mulatság rendezésére kérte az egyesületet és a városházán Jókai ünnepélyt is tartottak, 1925-ben a kaszinóban rendeztek estélyt, amelynek céljaira az alispán engedte át termét és 10 éven át – mindig rendőrségi engedéllyel – közgyűléseket tartottak, tehát a hatóság tudomásul vette a működést, a Kassák-ügyben pedig még nem döntött a bíróság.

1966 októberében – 34 évvel később – a szolnoki múzeum épületében újra megrendezték az 1932-es szociofotó-kiállítást. A megnyitó beszédet Kassák Lajos tartotta, s mellette álltak régi harcostársai: Lengyel Lajos, Tabák Lajos, Frűhof Sándor az egykori szociofotósok közül, valamint több Munka-köri tag. A történelem igazságát szolgáltatott az egykori vádlottaknak.

A dokumentumok lelőhelye: MSZMP KB Párttörténeti Intézet Archívuma: BM VIII. res. 1934–3387. – Lengyel Lajos idézett emlékezése: *Kortársak Kassák Lajosról*. Petőfi Irodalmi Múzeum – Népművelési Propaganda Iroda, 1975. 107–110. o.

M. PÁSZTOR JÓZSEF